

Kirkko ja naiset äärioloissa

Kaija Santti: Sanankuulijasta sananjulistajaksi. Naisten asema Inkerin luterilaisissa maalaisseurakunnissa 1917–1939. Suomen Kirkkohistoriallisen Seuran Toimituksia 207. Helsinki 2008. 244 s.

■ Kaija Santin tutkimus käsittelee suomenkielisen luterilaisen kirkon toimintaa Neuvostoliitossa Venäjän vallankumouksen jälkeisinä vuosikym-

meninä. Kirkolle tämä oli yhteiskunnallisesti hankala vaihe, joka päättyi organisoituneen kirkollisen toiminnan täydelliseen nujertamiseen. Santti tutkii Inkerin luterilaisen kirkon vaiheita vuosina 1917–39 ja kysyy, mitkä tekijät nostivat naiset sananjulistajiksi ja kirkollisen toiminnan johtajiksi 1930-luvun lopulle tultaessa. Tutkimus liittyy Neuvostoliiton historiaan, sen kansallisten vähemmistöjen historiaan, kristillisten kirkkojen historiaan ja naisten asemaa koskevaan historiantutkimukseen.

Sekä Neuvostoliiton historian että kirkkohistorian tutkimus ovat muuttuneet 1990-luvulta lähtien. Neuvostoliiton hajoaminen suuntasi kiinnostusta uusiin kysymyksiin. Venäläisessä naishistorian tutkimuksessa alettiin yhä enemmän tutkia muun muassa naisten uskonnollista toimintaa ja vallankumouksessa häviäjäosapuoliksi määrittyneiden naisryhmien toimintaa ja tavoitteita. Historiankirjoitus nostaa uusia toimijoita Venäjän historian näyttämölle. Arkistojen ainakin osittainen avautuminen teki uusiin kysymyksiin vastaamisen mahdolliseksi. Venäjän ja Neuvostoliiton historian toimijoiden joukkoon Santti tuo inkeriläiset maaseudun naiset. Myös Santin tutkimuksesta käy kuitenkin ilmi, että kaikkia aineistoja ei ole saatu tutkijoiden ulottuville.

Santin tutkimus liittyy tutkimukselliseen vaiheeseen, jossa kysymykset uskonnon ja sukupuolen suhteista ovat yleistyneet. Suomalaisessa historian-tutkimuksessa Maija Rajainen kiinnitti huomiota naisliikkeen ja uskonnon suhteisiin jo 1970-

luvulla, jolloin varsinainen naistutkimus vasta nosti päätään. Sittenkin esimerkiksi herätysliiketutkimuksessa on tarkastelu sukupuolijaon jäsenymistä uskonnollisessa toiminnassa. Irma Sulkunen korostaa herätysliikkeiden merkitystä kollektiivisen ihmiskuvan murtajana ja yhteiskunnallisen järjestäytymisen esivaiheena, jossa kansalaisuus alkoi jäsenyä sukupuolijaon varaan. Suomalaisen naisten pitkä tie sanankuulijasta sananjulistajaksi on niin ikään noussut tutkimuksellisen kiinnostuksen kohteeksi. Tässä mielessä on vähintäänkin kohtuullista, että Inkerin luterilaisten naisten paljon varhaisempi ja paljon dramaattisempi tie sanankuulijasta vastuunkantajaksi ja sananjulistajaksi on nyt saanut oman tutkimuksensa.

Tutkimuksessaan Santti selvittää ”niitä tekijöitä, joiden vaikutuksesta naisista tuli Inkerin kirkon maalaisseurakuntien vastuunkantajia ja keulahahmoja” (s. 14). Hän kysyy, miten yhteiskunnassa tapahtuneet muutokset vaikuttivat Inkerin maaseudun elämään, luterilaisiin maalaisseurakuntiin ja niiden naisten asemaan vallankumousvuodesta 1917 toiseen maailmansotaan asti. Santin mukaan tutkimusongelmaan vastaaminen edellyttää naisten elämänpiirin kuvaamista ja heidän tehtäväkenttensä hahmottamista maaseudun kyläyhteisöissä ja seurakunnissa. Santti pyrkii tarkentamaan ja monipuolistamaan kuvaa Neuvosto-Venäjällä toimineesta Inkerin evankelisluterilaisesta kirkosta. Tässä hän onnistuu. Sen sijaan tutkimustehtävän ja väitöskirjan alaot-

sikon suhdetta ei ole mietitty loppuun asti. Otsikon mukaan kirjassa tutkitaan naisten asemaa Inkerin luterilaisissa maalaisseurakunnissa 1917–39, mutta varsinaisesti tutkimus keskittyy kirkollisen elämän murrokseen Inkerin luterilaisissa maalaisseurakunnissa 1917–39. Naisten asemaa käsitellään melko vähän.

Työn rakenne on selkeä. Inkerin kirkollista elämää ennen vuotta 1917 selvitetään luvussa II. Luku III kuvaa sopeutumista uuteen yhteiskuntajärjestelmään, uskontopoliittikkaa vuoteen 1926 ja naisten kasvavaa vastuuta kirkollisesta elämästä. Luku IV käsittelee Stalinin uskontopoliittikkaa, Inkerin kirkon organisaation tuhoamista ja naisia seurakuntaelämän ylläpitäjinä. Santti pakkaa laajan tutkimustehtävänsä tiukkaan pakettiin, joka herättää mielenkiinnon arkielämän uskonnollisiin ja hengellisiin muotoihin. Hän tutkii seurakuntia, jotka kohtasivat ankaruutta yhteiskunnallisia haasteita. Inkeriläisten karkoituksissa jauhautui hajalle myös Inkerin kirkko.

Sekä aiemman tutkimuksen että lähdeaineiston esittelyt ovat suppeita mutta asiallisia. Santti on käyttänyt monipuolista lähdeaineistoa, jota on saatavissa. Sanomalehdet ovat keskeistä aineistoa. Jonkin verran on käytettävissä Inkerin evankelisluterilaisen kirkon aineistoja, ja erityisesti rovasti Laurikkalan arkisto on tärkeä. Pietarin valtiollisesta keskusarkistosta löytyy Inkerin alueen paikallishallinnon asiakirjoja. Muistitietoaineistot, joita on verrattain paljon, osoittavat, että muistot ovat kanonisoitu-

neet. Inkerin kirkon historiasta on 1930-luvun tapahtumien vaikutuksesta muodostunut tietty kuva, jonka läpi on vaikea päästä 1920-luvun alkupuolen varsin toisenlaisiin oloihin.

Tutkimuksen metodeja ja teoreettista lähestymistapaa ei esitellä, mikä on jossakin määrin hämmentävää. Mikä on esimerkiksi sukupuolen merkitys tutkijan työkalupakissa? Millä tavalla tutkija tulkitsee lähteitään? Minkälaisiin teoreettisiin oletuksiin tutkimus perustuu? Esimerkiksi tutkimuksen rakennetta on helpompi ymmärtää, jos alussa eksplikoidaan tutkijan ymmärrys teoriasta ja metodeista. Pääluvut rakentuvat siten, että aluksi kuvataan yleistä yhteiskunnallista ja kirkollista kehitystä ja siitä siirretään fokus naisten asemaan ja toimintaan. Sukupuolinäkökulman soveltaminen näyttää jäävän naisia koskeviin lukuihin ja muu toiminta näyttäytyy sukupuolineutraalina tai jopa sukupuolisokeana. ”Yleinen” näyttää olevan miesten toimintaa, naisten toiminta on sukupuolitettua. Lukijalle ei kerrota, mistä tämä johtuu. Väitösläisyydessä Santti kertoi, että tavoitteena on naisten näkyväksi tekeminen. Tavoite on hyväksyttävä, mutta kirjassa sitä ei perustella käsitteellisellä tasolla.

Vaikka tavoitteena on naisten näkyväksi tekeminen, tutkimus paljastaa kiinnostavia seikkoja miesten uskonnollisesta toiminnasta. Jos Kelton seurakuntaelämää problematisoi sukupuolen näkökulmasta, miesten toiminnasta tulee erityisen kiinnostavaa. Tästä tarjoo esimerkin seurakunnalli-

nen aktiviteetti Inkerin seurakunnissa (s. 148). Keltossa miesten osuus ehtoollisella käyneistä oli muita seurakuntia korkeampi. Samaan aikaan *Vapaus*-lehti moitti Kelton naisia uskonnollisuudesta. Neuvostojärjestelmälle saattoi olla ongelmallisempaa, että miehet pitivät kiinni seurakuntaelämän muodoista. Sukupuolisen-sitiivinen lukutapa olisi paikallaan koko tutkimuksessa eikä vain naisiin keskittyvissä luvuissa.

Santti käyttää aineistojaan huolellisesti, mutta niistä olisi saanut enemmän irti ja naisia olisi aineiston avulla voinut tuoda paremmin esiin. Tutkijan esitystapa on kovin minimalistinen. Myös päättelyn kulkua voi tehdä paremmin näkyväksi. Kun kirjassa esimerkiksi todetaan, että uskonnonvastaisuus loukkasi inkeriläisiä, tätä olisi käytetyn muistitietoaineiston avulla mahdollista perustella. Katri Kukkosesta ja Maria Kajavasta, jotka ovat kirjan esimerkkihenkilöitä, olisi mielellään saanut kertoa enemmän. Sama niukkasa-naisuus kiusaa alaluvussa ”Karkotettuna”, jossa naisten hengelliseen johtajuuteen viitataan kiinnostavasti mutta siitä kirjoitetaan kovin vähän. Tästä huolimatta Santin kirja tekee tunnetuksi Inkerin historiaa ja erityisesti inkeriläisten naisten kirkollista ja uskonnollista elämää. Naishistorialliseen tutkimukseen se tuo tietoa naisten uskonnollisesta toiminnasta ja sen merkityksestä äärimmäisissä olosuhteissa.

Pirjo Markkola